

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת חוקת תשפ"ג שנה רביעית גליון 195

בענין קדירת בשר שלא היה ידוע שיש בה עדיין בשר חי והניחה בשגגה ע"ג הכירה בשבת האם צריך להסירה

איסור תורה, וכמש"כ התוס' שבת דף ע"ב ע"ב דמתכונן להתוך את התלוש ונמצא שהוא מחובר אינו פטור משום מלאכת מחשבת שהרי חשב להתוך ירק זה רק שלא היה יודע שהוא מחובר ופטור משום מתעסק דכל התורה מולה, אבל המתכונן להתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר בזה הוא פטור משום מלאכת מחשבת, וא"כ בנדון דידן להרעק"א הרי זה איסור מן התורה שהרי זה נתכונן להניח את המבושל ונמצא שאינו מבושל ובוהו אינו אלא מתעסק דכל התורה דפטור מחטאת ואיסור מן התורה.

ואפשר לומר דכיון שהוא ספק אם הוא איסור תורה או לאו שהרי אפשר דמתעסק אינו איסור תורה, וגם הוא תליא בפלוגתא אם אחר שנתבשל כמאכב"ד עובר באיסור תורה של בישול, וא"כ יש כאן ס"ס להתיירו דשמוא אין בזה משום בישול ואפי' אם יש בו משום בישול שמוא הוא מתעסק ולהכי יכול להניחו שיתבשל כל צרכו שאינו צריך להורידו מן האש משום ס"ס.

יבואר אם יש להתייר להשאירו על גבי האש משום ס"ס

אלא דיש להסתפק דהוי דבר שיש לו מתירין כיון שיכול להורידו מן האש ושלא לסמוך על ס"ס, וברמ"א יו"ד סימן ק"י ס"ח כתב דלא סמכין על ס"ס בדשיל"מ, וא"כ הכי נמי לא נתיירו להשאירו על האש מכח ס"ס, אבל היכי דאיכא פסיקא לא חשיב דבר שיש לו מתירין, כמבואר בשו"ע יו"ד סימן ק"ב ס"ד וא"כ הכי נמי כיון דאית ליה פסיקא יש להתיירו להשאירו על האש.

ואין לאסור לאכול הטושלנ"ט משום דשמוא נתבשל בשבת, שהרי יש להסתפק שמוא הניחו קודם שנתבשל כמאכב"ד, וגם אם הניחו אחר כך הרי לדעת הרמב"ם הרי הוא נתבשל יותר מכמאכל בן דרוסאי ועבר על איסור בישול, אבל נראה דמכל מקום לא נאסר בדיעבד שהרי הניחו בשוגג ובוהו יש להתיירו לאחרים בשעת בישול כמש"כ המ"ב סימן שי"ח, וגם דהוי ספק פלוגתא אם עבר על איסור בישול שהרי הוא מתעסק וכל ספק פלוגתא התיירו במעשה שבת כמש"כ הפמ"ג הובא במ"ב ריש סימן שי"ח.

יבואר האם כשנתבשל בשגגה כמאכל ב"ד אם צריך להסירו מן האש קודם שיתבשל כל צרכו לשיטת הרמב"ם

אמנם נראה לומר דהכא גם אם הניחו בודאי קודם שנתבשל כמאכ"ד אין צריך להסירו מן הכירה, דכיון דעתה כבר נתבשל כמאכ"ד אע"פ שהיה זה באיסור מ"מ אינו תוספת איסור מה שממשיך להתבשל באותו הבישול וכמו שיבואר לקמיה.

דהנה במבשל מיו"ט לשבת על ידי עירוב תבשילין לדעת כמה ראשונים בעינן שיהי' ראוי לאוכלו ביו"ט דבלא"ה אסור לבשל מיו"ט לשבת גם על ידי ע"ת, ובמג"א ריש סימן תקכ"ז כתב דיש להחמיר כדבריהם לבשל מיו"ט לשבת בשעה שיהי' כבר מבושל ביו"ט.

ובמשנה ברורה סימן תקכ"ז ס"ק ג' כתב וז"ל וכתבו האחרונים דביו"ט שחל להיות בע"ש יזהר להקדים הכנת מאכליו לשבת בכדי שיגמר מלאכתו בעוד יום גדול דסמוך לחשיכה בזמן דלא שייך שיצטרך לו ביום טוב גופא הלא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא [וכן יש ליהרר בהמאכלים שמתמין לשבת שיטמין בזמן שאפשר שיתבשלו שליש בישול מבעו"י] וכתבו דמתעם זה נהגו להקדים תפלת ערבית בליל שבת כשחל סמוך ליו"ט כדי שלא יתאחר מלאכת בישולו ביום טוב עד סמוך לחשיכה. ועיין בה"ל דבשעת הדחק יש להקל ביום טוב שני שחל בע"ש אם נתאחר בישולו לשבת עד סמוך לשבת ואף ביום טוב ראשון אפשר דיש להקל בשעת הדחק ולכתלה בודאי צריך ליהרר בוהו ודברט ביום טוב ראשון שהוא דאורייתא, עכ"ל.

ולמשנ"ת דשיטת הרמב"ם דגם תבשיל שנתבשל כמאכב"ד אם בישלו כל צרכו חייב משום מבשל א"כ כל תבשיל שמינחו ביו"ט סמוך לשקיעת החמה אף שיתבשל כמאכב"ד ביו"ט ויהא ראוי ליו"ט, מ"מ מה שימשיך להתבשל עוד עד גמר

י"ש לעיין אם יודע איהו חתיכות בשר עדיין לא נתבשלו לגמרי אם יכול להוציאם מהקדירה שהרי הם ראויים לאכילה, אלא שאפשר שיש בזה משום בורר מה שעדיין לא נתבשל כל צרכו ממה שנתבשל כל צרכו, אבל אם יאכלנו מיד אין בו משום בורר שהרי בורר שני מיני אוכלין לאלתר מותר, אבל במקום שאינו יודע איהו בשר עדיין לא נתבשל כל צרכו בוהו אנו צריכים להתיירו משום ס"ס.

נשאלה שאלה בבית המדרש במי שערך שבת שבע ברכות רבתי לכל בני משפחתו והניח שני סירים גדולים של מרק וטושלנ"ט לצורך סעודות השבת על כירה שהיא גרופה וקטומה, ובלי שבת היה שם מלצר יהודי שלא היה ניחא ליה סדר הנחת הסירים והחליף מקומן, וכשנכנס בעה"ב בהמשך הסעודה ראה שהפך את סדר הנחת הסירים, ואמר לו בעל הבית שבער"ש חשש שמוא יחסר בשר בטושלנ"ט למחר והוסיף חתיכות בשר חי בער"ש.

ויש להסתפק אם כבר נתבשלו אפי' כשיעור מאכל בן דרוסאי בשעה שהחליף את הקדירות, וגם אם הקדירה התבשלה כמאכב"ד אם ישאיר את סיר הטושלנ"ט שם יתבשלו כל צרכו, ויעבור המלצר על איסור בישול דהרי נטל את הסיר והניחו מחדש ובהנחה זו הוא מבשל את הבשר האם חייב להורידו מן האש, ובעה"ב שהוא בעל השמחה אינו יכול למנעו להורידו, או שאי"צ להורידו מן האש.

יבואר דלכאול' איכא בהך מילתא ספק דאו' ולחומרא וא"כ צריך להסיר את הקדירה קודם שנתבשל כל צרכה

והנה בתבשיל שנתבשל כמאכב"ד ועדיין לא נתבשל כל צרכו נחלקו הראשונים אם יש בו איסור בישול, דשיטת התוס' דאין בו משום בישול שכל שכבר נתבשל כמאכב"ד הרי הוא מבושל, אבל הרמב"ם כתב שכל שלא נתבשל כל צרכו יש בו משום בישול, וכן כתב בשו"ע סימן שי"ח ס"ה.

והנה בנדו"ד יש להסתפק האם החלפת הקדירות היתה קודם שנתבשל הבשר כשיעור מאכל בן דרוסאי, אבל בשעה שמצאו בעל הבית היה בזמן שבודאי כבר נתבשל כשיעור מאכל בן דרוסאי אלא שעדיין לא נתבשל כל צרכו, ואם באמת החליף את הקדירה קודם שנתבשל כמאכל בן דרוסאי לכאול' עבר המלצר על איסור בישול דאו' שהרי בהנחתו הביא את הבשר לבישול כמאכל בן דרוסאי.

אבל אם בשעה שהחליף כבר נתבשל הבשר כמאכל בן דרוסאי אלא שלא נתבשל כל צרכו הוא תלוי במחלוקת התוס' והרמב"ם האם כה"ג יש בו משום בישול להניח דבר המבושל כמאכל ב"ד בכדי שיתבשל כל צרכו.

וא"כ לכאול' חייבים להסיר את סיר הטושלנ"ט מע"ג הכירה בכדי להציל את המלצר מאיסור בישול, דאע"פ שהקדירה כבר נתבשלה כמאכ"ד אבל הרי הקדירה עדיין מתבשלת והולכת עד שנתבשל כל צרכה וא"כ לשיטת הרמב"ם הרי הוא עובר באיסור בישול כל זמן שלא נתבשל כל צרכו וא"כ כל שיש כאן ספק דאורייתא שעובר על בישול הרי חייבים להורידו הקדירה מן האש להצילו מאיסור בישול.

יבואר דכיון דלא ידע המלצר מהבשר הטמון בקדירה הרי הוא מתעסק ואינו אלא איסור דרבנן

אמנם נראה דהנה המלצר הרי לא היה יודע מהבשר שהניח שם בעה"ב בער"ש ולא היה סבור כלל שבפעולה זו הרי הוא מבשל את הבשר, וא"כ אינו אלא מתעסק בבישול, ונחלקו רעק"א והמקור חיים האם מתעסק עבר על איסור תורה, דלדעת הרע"א בתשובה ח' כל מתעסק אינו אלא פטור מחטאת אבל הוא עובר באיסור תורה, ודעת המקור חיים בריש סימן תל"א דמתעסק אינו איסור תורה, ויש בוהו היתר של אינו מתכוון נמי יעו"ש.

וא"כ בנדון דידן הוא תלוי בפלוגתא זו אם עובר הוא באיסור בישול או שאינו עובר כלל כיון דהוי מתעסק, ואע"פ דבשבת איכא פטור דמלאכת מחשבת ומתעסק בשבת לכו"ע אינו אלא איסור דרבנן כמש"כ הרעק"א שם, אבל כל זה אינו אלא כמתעסק שאינו מלאכת מחשבת אבל כמתעסק של כל התורה כולה גם בשבת הוא

א יעויין בשו"ת משנת רבי אהרן או"ח סימן ד' שכתב דמי שנפסק ציציתו בשבת ואינו יודע הרי זה מתעסק דכל התורה, שהרי הוא כחשב ללבוש הציצית ולבסוף הוציא הציצית ולא מתעסק דשבת ולהכי להרעק"א צריך להפרישו ולהורידו אפי' במקום כבוד הבריות שהרי הוא איסור תורה, אבל כתב דלהרמב"ם גם בוהו אינו חשוב מלאכת מחשבת ואינו אלא איסור דרבנן, ולפ"ו בנדון דידן גם להרעק"א אינו אלא איסור דרבנן איכא דהרמב"ם.

בישולו לא יהא ראוי ליו"ט וא"כ מאחר שהשו"ע בסי' ש"ח פסק דיש בישול במה שכבר נתבשל כמאכב"ד הכי נמי הנחת התבשיל על האש באופן שגמר הבישול לא יהא ראוי ליו"ט יהא אסור דהוי כמבשל מיו"ט לחול דאסור.

וכן שמעתי להעיר מהגאון הצדיק ר' חיים ברים זצ"ל ונדפס באסיפת חכמים שאמר דלהרמב"ם דס"ל דכל שלא נתבשל כל צרכו יש בו משום בישול אינו דווקא אם בישלו כל צרכו, אלא כל תוספת בהבישול חייב עליו, וא"כ כל שהניחו על גבי האש באופן שכבר נתבשל כמאכב"ד מ"מ הרי הוא מוסף להתבשל כל שלא נתבשל כל צרכו, וא"כ כל שהניחו ביו"ט ערב שבת על האש אע"פ שכבר התבשל כמאכב"ד מבעו"י מ"מ ע"כ יתוסף בהבישול סמוך לחשיכה שאינו ראוי לאכלו לאותו תוספת מבעו"י משום שיתבשל ברגע אחרון סמוך לחשיכה, ואע"פ שלא התבשל כל צרכו מבעוד יום אבל אותו תוספת שהתבשל מבעו"י ואינו ראוי ליו"ט הרי הוא כמבשל מיו"ט לחול, בלא היתר של הואיל וצ"ע.

יבואר אמאי בהדיק פת בתנור בשבת התיירו לרדותה קודם שיבוא לידי חיוב חטאת והרי גם אחר כך ממשיך להתבשל לשיטת הרמב"ם

וכן יש להקשות עוד במה דאיתא בשבת דף ד' דאם הניח פת בתנור התיירו לו לרדותה בשבת בכדי שלא יבוא לידי איסור סקילה, ונסתפקו בגמ' אם גם אחרים יכולים לרדותה להצילו מעון זה, אבל מ"מ מבואר שם דאם כבר נתקמו פניה (שהוא כשיעור כמאכ"ד בפת) אסור לרדותה.

ולכא"ו יש להקשות להרמב"ם דאיכא בישול בנתבשל כמאכ"ד עד שנתבשל כל צרכו אכתי נצריכו לרדותה בכדי שלא תגמר אפייתה דכל שעה היא נאפת יותר ולמה לא ירדנה גם אחר שנתחייב חטאת כדי שלא יתחייב עוד חטאת.

יבואר דגם להרמב"ם כל שבישלו כל צרכו לא עשה בהנחתו כמה בישולים אלא בישול אחד

ונראה לומר בזה דאפי' להרמב"ם דס"ל דכל שלא נתבשל כל צרכו יש בו משום בישול מ"מ כל זה אינו אלא כשמניח תבשיל שלא נתבשל כל צרכו על האש כדי לבשלו

יבואר דלעניין יו"ט הסמוך לשבת מותר להניח גם אם לא התבשל כל צרכו דלהניח כדי שיתבשל מעט שרי ותו אי"צ להורידו

אמנם העירני ידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א, דהנה נראה פשוט דמי שאי"צ אלא לחמם מים שנצטננו כדי שיהיו פושרים ואי"צ לבשולם, כשמניח על גבי האש צריך ליהרר שלא יבוא לידי בישול, שהרי אינו צריך להבישול ביו"ט, וא"כ כל מי שרוצה לחמם מרק ואי"צ שיהיה היס"ב כדי לאכלו, הרי אסור לחממו בכדי שתהא היס"ב שהרי אינו צריך לבשולו.

אך לכאורה יש להביא ראיה דשרי, שהרי מותר לחמם מים ביו"ט כדי לרוחץ פניו ידיו ורגליו, והרי אינו רוחץ במים שהיס"ב, וא"כ הרי בישול המים שלא לצורך הוא, ולמה התיירו לו לבשל המים.

וצ"ל, דהנה נראה פשוט דמי שאינו יכול להפשיר מימיו אלא א"כ יבשלם אע"פ שאינו צריך אלא להפשירם, בוודאי שמוותר לבשולם, שהרי גם הפשרת המים צורך אוכל נפש הוא, ומותר לעשות כל המלאכות כדי להפשיר המים, וא"כ אפשר עוד, דכל שמוותר להניחו על האש כדי להפשירו תו אי"צ להורידו אע"פ שלבסוף יגיע לבישול גמור, שהרי הנחת הקדירה על האש וכל המלאכות הותרו לו כדי להפשירו, ולכן גם כשאי"צ לבשל כדי להפשירו, אבל מ"מ אינו צריך להורידו מהאש קודם שיתבשל אלא

עוד יש לדון בשאלה הנ"ל במי שחבירו הוריד את קדירת החמין מהאש והניחו על אש אחרת ונתברר שהיה בו בשר שלא נתבשל כמאכב"ד שהמניח צריך להורידו כדי שלא יחלל את השבת במלאכת בישול, אבל בעל השמחה שהקדירה שלו הרי הוא מצטער מאוד בהסרת הקדירה מעל האש האם מחוייב הוא להורידו מן האש להציל חבירו מן האיסור או שבמקום הפסד גדול אי"צ להורידו מן האש.

ובפשוטו נראה שצריך להוריד הקדירה מעל האש אפי' במקום הפסד, שהרי מותר לעבור על איסור קל כדי להציל חבירו מאיסור חמור, כמו שאמרו בפסחים דף נ"ט שמוותר לעבור על עשה ההשלמה כדי שחבירו יוכל להקריב קרבן פסח, ואם מותר לעבור איסור כדי להצילו כ"ש שצריך להוציא ממון עבור ההצילו מאיסור. **וכן** הוא בשו"ע סימן ש"ו שמוותר לחלל שבת כדי להציל הבת משמד משום חלל עליו שבת אחת כדי שימור שבתות הרבה והיינו דאדם צריך לעבור עבירה כדי להציל חבירו מעון חמור יותר וא"כ כ"ש שצריך להוציא ממון על זה.

² והנה אע"פ שלעניין מבעיר בהדליק את הנר בשבת לצורך פקדו"נ נחלקו האבני נזר והחלקת יואב אם צריך לכבות הנר במוצאי שבת כשהדליקוהו בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה, והוא על פי מה שדנו אם המניח תבשיל על גבי כירה בשבת ונתבשל במוצ"ש אם חייב משום מבשל, ונחלקו במדליק לחולה בשבת אם יכבהו במוצ"ש, דאי נימא כהמנח"ח דליכא איסורא ביה ה"נ אינו צריך לכבותו, אבל להחלקת יואב צריך לכבותו, ולכאורה למשנ"ת הרי הוא מבעיר אחד ואין כאן

בוה חשיב נמי כבישול שכל שמושבו התבשיל חשיב בישול, אבל כל שהניח על גבי האש ונתבשל כל צרכו לא חשבינן ליה שעשה כמה בישולים שהרי א"א לבשל הדבר אלא פעם אחת וכל שבישלו כל צרכו הרי זהו בישול שעשה בו ולא אמרינן שבישלו כמה בישולים, שהרי המלאכה הוא התוצאה שעשה הדבר למבושל וכל שבישלו חייב עליו, ואע"פ שאם הורידו מהאש ונתנו על האש והוסיף להתבשל הרי הוא חייב עליו מ"מ כל שלא עשה אלא מעשה אחד לא חשיב שעשה כמה בישולים אלא בישול אחד נעשה בהתבשיל שנתבשל כל צרכו וצ"ע.

ולפ"ז כל שהניח תבשיל על האש בשבת בשוגג ונזכר לאחר שנתבשל כמאכב"ד, אינו צריך להורידו שכיון שכבר נתבשל לא יועיל מה שיורידנו מן האש להצילו מן המלאכה, וכן אם הניחו על האש אחר שנתבשל כמאכב"ד אבל כבר הוסיף להתבשל קצת וכבר עבר להרמב"ם על איסור בישול שהרי כל שמוסיף לתקנו על ידי בישול עד כל צרכו הרי זה בכלל בישול, א"כ אינו צריך להורידו מן האש שהרי כבר בישלו ותיקנו וכל מה שיוסיף להתקן בבישולו הרי הוא מלאכה אחת ואינו מוסיף במלאכתו מידי.

ולפ"ז נראה פשוט דחולה שצריך לאכול כזית בשר ודי לו שיתבשל כמאכב"ד, אין צריך להורידו מן האש או לבחור מעיקרא אש שלא יתבשל בו כל צרכו, שהבישול מלאכה אחת היא וכל שנתבשל הרי הוא חייב וכיון שהותר בישולו לחולה אינו מוסיף מידי מה שמוסיף להתבשל עוד.

יבואר אמאי לא הצריך הפמ"ג שיהיו התבשילים מבושלים חצי בישול כשיטת השו"ע במאכב"ד

אלא דאכתי יש לעיין אמאי כתב בפמ"ג דסגי שיתבשל כשליש בישול מבעו"י ולא כחצי בישול כמו שפסק השו"ע בסימן רנ"ד, ואפשר לומר דמשום דאיכא ס"ס בזה להכי סגי בשליש בישול, דאפשר כהפוסקים דס"ל דצרכי שבת נעשין ביו"ט, ואפשר דגם בשליש בישול חשיב מבושל כרש"י, ולפ"ז יש לומר דמהאי טעמא לא חשש נמי לשיטת הרמב"ם דחייביים על בישול של דבר שנתבשל כמאכב"ד שבישולו כל צרכו, משום דאיכא ס"ס וצ"ע.

יכול להתעסק בצרכו אע"פ שיתבשל לבסוף שלא לצורך, דכל שההנחה היתה בהיתר מלאכה אינו צריך לטרוח להורידה מהאש כדי שלא יתבשל.

ולא דמי למי שהניח קדירה על גבי האש בשבת כדי להפשירו דשרי מן התורה, אבל אם לא יורידו הרי הוא מתחייב בבישול, משום דהתם מעשה ההנחה לא הותר אלא אם יורידו, ואם לבסוף לא יורידו נמצא שעבר בבישול בהנחתו, משא"כ ביו"ט שהותר לבשלו כשצריך לו א"כ גם בזה אין צריך להורידו מהאש כשמגיע להפשירו. **ולפ"ז** נראה דגם להרמב"ם דס"ל דשיעור של מאכב"ד הוא כחצי בישול, מ"מ הרי מותר לעשות כל מלאכה למי שרוצה לבשל פחות ממאכב"ד שהרי לצורך אוכל נפש מותר לעשות כל מלאכה וגם שלא לצורך אוכל נפש מותר משום מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך, וא"כ הכי נמי מותר להניח הקדירה על האש כדי לבשלה כשליש בישול גם אם אינו חשוב מבושל ושנוב אינו צריך להורידה מע"ג האש שהרי ההנחה זו מותרת גם אם יעשה מלאכה בשבילה וכמשנ"ת.

ואכתי יל"ע לפ"ז למה צ"ל שצריך שיתבשל שלישי בישול והרי אפי' אם רוצה לבשל בפחות מכאן סגי, וצ"ל דבפחות מזה אין רגילות לבשל בשביל זה, והוי כאכילה שלא בדרך.

בעניין כמה ממון צריך כדי להפריש לחבירו מאיסור

וכ"כ במנחת חינוך פרשת קדושים מצוה רלט אות ד' וז"ל ונ"ל דחייב התוכחה היא חוץ מעשה זו עוד מתחייב אל"ת דל"ת על דם רעך דלא גרע מטובע בנהר דעובר על לא תעמוד וגם והשבות לרבות אבדת גופו **אמאי** כ"כ דאם יכול להציל מן העבירה הוא אבדת נפשו וגופו ר"ל בודאי חייב להחזירו למוטב ולהצילו, עכ"ל.

יבואר דהרמ"א כתב שאי"צ להוציא ממון עבור מצוות תוכחה

ולכאורה קשה ממש"כ הרמ"א יורה דעה סימן שלד סעיף מח וז"ל אף על פי שחייב אדם למחות בעוברי עבירה, וכל מי שאינו מוחה, ובידו למחות, נתפס באותו עון, **מכל מקום אין אדם חייב להוציא ממון** על זה, ולכן נהגו להקל מלמחות בעוברי עבירה, שיש לחוש שיהיו עומדין על גופנו ומאודנו, עכ"ל, וצ"ע שעל תוכחה ולאפשרושי מאיסורא אינו צריך להוציא ממון כמו על הצלת גופו.

והנה אמרו בגמ' ערכין דף טז עמוד ב' עד היכן תוכחה רב אמר עד הכאה ושמואל אמר עד קללה ורבי יוחנן אמר עד נויפה כתנאי רבי אליעזר אומר עד הכאה רבי יהושע

תוספת מלאכה, אבל נראה דלא דמי, דבמבעיר המלאכה היא כילו הדבר ע"י האש ולהכי כל שמוסיף בהבערתו הרי יש כאן תוספת מלאכה, אבל בבישול המלאכה הוא הכשרת הדבר לאכילה ע"י בישול וכל שנתבשל אין בו מעשה בישול נוסף שיתחייב עליו דבהנחתו על האש עשאו למבושל ואם הוא מבושל יותר או פחות לא שני לן מידי.

יבואר אם יעשו בני ביתו קידוש ויצאוהו י"ח

הנהגה לכאורה אין כאן שאלה כלל, שהרי יכול ליתן לאחד מן המסובין שיעשה את הקידוש והוא יצא י"ח בשומע כעונה, וכך היה יוצא ללא חשש נדנדוד של הלכה, שיצא קידוש על היין וגם יצא קידוש לדעת הגאונים, אבל קשה להנדיג בבית שאשתו או אחד מילדיו יעשו את הקידוש והוא יצא רק בשומע כעונה, שאינו ראוי שיצא י"ח מאשתו ובניו.

יב' דעת הרמ"א דעדיף לקדש על היין אע"פ שלא יטעום המקדש מאשר לקדש על הפת

הנהגה הדברים מפורשים ברמ"א בשם אור זרוע, דהרמ"א בסי' ע"ב ש"ס סעי' ט' כתב דמי שאינו שותה יין משום נדר יכול לקדש עליו, וישתה אחרים המסובין עמו, ואם אין אחרים עמו יקדש על הפת ולא על היין, או ישמע קידוש מאחרים עכ"ל. וא"כ מפורש שמי שאינו יכול לשתות היין יעשה קידוש על הפת ולא אחרים, ולא חשש לדעת הגאונים, וס"ל דעדיף לקדש על היין ולא ישתה המקדש מאשר יעשה קידוש על הפת, וכן לא אמר הרמ"א שבני ביתו יעשו קידוש וישתה הכוס אלא בעל הבית הוא יעשה קידוש, ונראה שכיון שזוהו מצווה יותר מבשלוחו ועדיף מאשר לצאת דעת הגאונים, ואפשר עוד דמשום כיוון ס"ל שיעשה קידוש בעצמו, והכי נמי בנדון דידן כיון שהיין מויקו ואינו יכול לשתות יין הרי זה כמי שאינו שותה יין משום נדר, דכך לי נדר כך לי שהיין מויקו, וא"כ יעשה קידוש ואחד מן המסובין ישתה את היין, ושמעתי שכך היה נוהג מרן החו"א זצ"ל וכן נהג אחריו מרן הגר"ק זצ"ל שהיה קשה להם שתיות היין והם עשו את הקידוש ואחד מן המסובין היה שותה את היין, וכמו שפסק הרמ"א.

יבואר דעת המג"א דאם המקדש אינו שותה כלל עדיף שיקדש על הפת

הנהגה כמ"ב שם הביא דעת המג"א שיעשה קידוש על הפת ולא על היין, אבל יעויין בדבריו דלא חשש לדעת הגאונים אלא משום דכתב השו"ע סימן רע"ג שמי שאינו עושה קידוש לעצמו אלא לאחרים אין מוציא אחרים י"ח בקידוש אלא אם אינם בקיאי, אבל אם יכולים לעשות קידוש בעצמם אינו מוציא י"ח, ולהכי עדיף שיעשה קידוש על הפת ויחבל בעצמו מאשר שיוציא אחרים י"ח ולא ישתה מן הכוס של יין ובני ביתו בקיאים.

יב' דאם קידוש על היין נמצא חומץ או מים אם היה פת מונח לפניו יוצא בקידוש על הפת

ולכא"פ היה עמוק להציע ענינה אחרת, ויש לעי' אמאי הרמ"א לא כתב כן, דהנהגה כמ"ב בסי' רע"א ס"ק ה' וע"ה הביא בשם הפוסקים דאם קידוש על הכוס וסבר שהוא יין, ונמצא שהוא חומץ או מים, אם היה יין מוכן לפשו כחלל או על השלחן או על הספסל בעת הקידוש, והנהגה היא לשתות ממנו אח"כ, א"צ גם לקדש שנית, דהוי כאלו קידוש על כל היין שמוכן לפניו וישתה מהן תיכף מלא לוגמיו, וי"א עוד דה"ה אם אין יין לפניו והיה הפת מונח לפניו על השלחן א"צ לקדש מחדש אלא יציע תיכף אחר הקידוש על הפת ודי בברכת המוציא לבד, עכ"ל.

הנהגה חידוש זה שהקידוש חל על הפת מקורו מתשובות הרדב"ן, והרי דאע"פ שהחזיק כוס בידו

ולמה העליטנו ממצרים לא מקום הרע הזה לא מקום הרע ותאנה ונפן ורומן וגי', וקשה הרי פסקו המים במיתת מרים ולמה התלוננו על הפירות הללו.

לע"נ ר' יעקב צבי ז"ל בן יבדלחט"א ר' שלמה תחמיה שליט"א

ודעתו היה לעשות את הקידוש על מה שבידו, מ"מ כיון שנתברר שאין זה יין אמרי' הקידוש נעשה או על יין שעל השולחן או על הפת שעל השולחן.

יבואר אם דכשדעתו מתחילה לקדש על הפת יוצא אף שלא נטל ידיו קודם

הנהגה אע"פ שבמ"ב שם כתב וז"ל ונראה דאם קידוש קודם נט"י כמנהגנו היום, אין שייך לומר דהא הקידוש על הפת עכ"ל. שתי תשובות בדבר, האחד דבאמת אפשר דבגמון זה נאמר לו דצריך שיעשה כמנהג הרמ"א בסי' רע"א סעי' י"ב שנטל ידיו קודם קידוש, וכך יוכל הקידוש שלו להיות גם על הפת.

אבל בודאי אינו לתתלה שהרי לדעת הר"ף והרמב"ם וכן פסק השו"ע הנוטל ידיו קודם קידוש לא יקדש על היין אלא על הפת דגלי דעתיה דרפיתא דבבבא ליה, ועיניו בשו"ע סימן סימן רע"א ס"ב שכתב כן, ולכן אין כדאי ליטול ידיו קודם קידוש.

אבל נראה לומר דרק הקדש שלא היה דעתו מקדש לעשות הקידוש על הפת אמרי' דאם לא נטל ידיו קודם אין הקידוש משתייך לפת, וכמו"ל בשער הציון שם ס"ק פ"ז וז"ל דע בדברך החיים הלכות קידוש כתב בהדיא להיפך, [דס"ל להדרך החיים דלא מהני הקידוש שעשה על הפת שמונה על השולחן], ומסתברא מוותר, דהא לא היה בדעתו כלל לקדש על הפת בעת ברכת הקידוש, דהא אזה הכוס בידו, ומכיון שהוא מים נתמלל הקידוש שלו, ועל כל פנים בקידוש קודם נטילת ידים בודאי אין לזוז מפסק דרך החיים, ואפשר שגם הרדב"ן מודה באופן זה, עכ"ל. אבל הכא דעתו מקדש לעשות את הקידוש אף על הפת שפיר חל על הפת אף שלא נטל ידיו קודם גם לדעת הדרך היחיים.

ואע"פ שאם לא נטל ידיו קודם קידוש הרי צריך להפסיק בין קידוש לברכת הפת בנטילת ידים ואפשר דהוי הפסק ואינו יוצא בו י"ח אמנם כמה שכתב הרדב"ן דבקיודש על היין נמצא שהיה מים והיה פת לפניו יצא י"ח קידוש על הפת אע"פ שצריך ליטול ידיו קודם שיברך על הפת, היינו דלא חשיב הפסק כיון שהכל צורך הברכה וא"כ הכי נמי אע"פ שיטול ידיו אחר קידוש שפיר יוצא י"ח קידוש על הפת, וצ"ע אמאי הרמ"א נידר מעציה זו.

יבואר היכא דלא טעם המקדש להגאונים אם השומעים יצאו י"ח

ובני יקורי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א אמר בזה דהנהגה לידן לשיטת הגאונים דטעימת המקדש מעכבת ואם לא טעם המקדש אע"פ שטעם א' המסובים לא יצא, האם המסובין ג"כ לא יצאו ודלמא דהמסובין יצאו. ובפשוטו נראה אף המסובין לא יצאו, אולם יש לדון לפשטי"כ הגרע"א בסי' רע"ג ס"ד עמש"כ השו"ע שם דיכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עמהם ואינו יוצא י"ח קידוש דלדידהו הוי מקום סעודה, דאע"פ ש' השו"ע בסי' רע"א לחוש לשיטת הגאונים, מ"מ הכא דמקדש רק בשביל להוציא אחרים מיקרו הם המקדשים, וכן הוכיח מהגמ" פסחים ק"א א' מקידוש דבהכ"ט לאפקי אורחים י"ח ע"ש.

ולפ"י י"ל דהכ"נ כל היכא דלא טעם המקדש וטעם א' המסובין, לשיטת הגאונים דטעימת המקדש מעכבת, מאחר דהוא אינו יכול לצאת בקידוש זה, נמצא דכל הקידוש הוא רק בשביל אחרים ומיקרו אינהו המקדשים, ושפיר יצאו המסובין י"ח, ורק הוא לא יצא. וכן משמע קצת לשון השו"ע בסי' רע"א ש' להגאונים סוברים דאם לא טעם המקדש לא יצא, משמע דרק הוא לא יצא, אבל המסובין יצאו, ואינו מוכרח וצ"ע.

והשתא אי נימא הכי, י"ל דמה"ט לא כ' הרמ"א העצה הנ"ל, משום דא"כ הרי להצד ההלכה כהגאונים ואינו מתכוין לקדש על היין אלא על הפת, נמצא דהמסובין אין להן קידוש על היין, והרי הם חייבים לקדש על היין כיון שיוכלו לשתות ואסור להם לקדש על הפת, ולכן אמרין ליה שיקדש על היין וישתה אחד המסובין, דא"מ מנ"פ יצאו המסובין י"ח קידוש על היין, דאף לשיטת הגאונים דטעימת המקדש מעכבת מ"מ הם שפיר יצאו וכו'.

יבואר אפשר לקדש גם על היין וגם על הפת באחת

ולכאורה אכתי י"ל שיקדש בעה"ב גם על היין וגם על הפת שעל השולחן, דא"מ מנ"פ יצאו המסובין י"ח קידוש על היין, ואף הוא יצא י"ח קידוש על הפת לשיטת הגאונים. מיהו י"ל דלא שייך לעשות קידוש גם על היין וגם על הפת, אלא או על היין או על הפת, ולכן כתב הרמ"א דע"כ צריך לקדש על היין ויטעום אחד המסובין.

פרשת חוקת • בעניני גנות ופרדסים שגדלו במדבר על ידי בארה של מרים

אבל אם לא היו ישראל במדבר הגם שהיה מעביר ד' אמות שם אינו חייב שאין לו הר"ר.

לעילוי נשמת חוקר יקרים ר' יוסף בן סטי ז"ל